

Karasszon István

Hódajót – III.

- 20) Magasztallak Téged, Uram, mert az élőknek csomójába kötöttél be engem,
- 21) megmentettél a halál törétől. (Mert) a kegyetlen emberek üldöznek engem, mivel támaszkodom
- 22) szövetségedre. A hazugság tanácsa ők, Béliál gyülekezete; nem tudják, hogy Tőled jön, ha meg tudok állni,
- 23) s kegyelmed által van menekvésem, Tőled vannak lépéseim. Ők azonban miattad támadnak
- 24) rám, hogy Te megdicsőítsd magad a gonoszak ítélete által, s hogy megmutasd erődet általam az ember
- 25) fiaj előtt: mert kegyelmed által tudok megállni.
Én pedig ezt mondom: hatalmasok járnak tábor ellenem, s körülvettek engem
- 26) fegyvereikkel. Nyilak törnek be, s nincs gyógyulás, dárda lángja, mint a tűz, mely megemészt a fát.
- 27) Hangjuk mint a nagy vizek zúgása, mint a kitörő zivatar, mely sokakat elpusztít: a csillagokig vetnek fel
- 28) csalárdságot és hazugságot, mikor hullámaik emelkednek.
Én azonban, ha szívem szét is folyik, mint a víz, szövetségedhez ragaszodom,
- 29) az ő lábukat pedig megfogja az a tör, amit nekem vetettek: beleesnek abba a csapdába, amit nekem vetettek. Lábam megáll egyenes helyen!
- 30) Az ő közösségükben (is) Téged dicsőítelek!

Karasszon István a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara Bibliai és Judaisztikai Kutatócsoportjának kutatóprofesszora.

A második tekercsnek még mindig nincs vége, viszont a formakritika nyilván kimutatja, hogy hol van a zsoltár eleje és vége: mindkét esetben istendicsérettel jelzi a szerző, hogy új egységet vezet be, ill. kerekít le. Az már más kérdés, hogy a formakritika után kissé nehéz lenne meghatározni a zsoltár műfaját. Az említett kritérium ugyanis inkább himnuszt vagy talán hálaéneket föltételezne (s a zsoltár tartalma is erre utal: a zsoltáros megáll ellenségeinek támadása ellenére is). Ugyanakkor első olvasásra kitűnik, hogy az egyéni panaszénekből is igen sok formaelemet átvett a szerző, sőt, talán az ilyen formaelemek alkotják a zsoltár nagyobb részét. Leghelyesebb tehát azt mondanunk, hogy a szerző szándékosan keveri a két műfajt, s nem vitás, szándékában az állt, hogy mintegy dualista módon demonstrálja: amennyire erős az ellenség, amennyire aljas a támadása, annyira ad bizonyosságot és védelmet is Isten szövetsége. Árulkodó jelenség eközben, hogy a támadás okát is abban látja a zsoltáros, hogy ő kitart a szövetség mellett. A nyomorúságnak olyan indoklása ez, amely nem található meg a kanonikus zsoltárok panaszénekeiben! (Ld. 21–24. sor) Fel kell még tűnnie annak is, hogy a kanonikus zsoltárok hálaénekei és himnuszai sem adnak olyan konkrét indokot Isten dicsőítésére, mint a jelen zsoltár; mindez elárulja, hogy zsoltárunk ugyan erősen ragaszkodik a klasszikus ószövetségi zsoltárok nyelvezetéhez, fogalom- és képanyagához, de mindezt már tendenciózusan használja föl: jelen helyzetét kívánja leírni e régebbi anyag által, s a régebbi zsoltárok sajátos (talán kissé egyoldalú) interpretációját és aktualizálását adja.

A zsoltár bevezetése, az istendícséret kifejezése is tipikusnak tekinthető az ószövetségi zsoltárokból, jóllehet ilyen formában még a zsoltárunkhoz legközelebb álló Zsolt 138,1 is eltér: az „Uram” szót nem hozza. Mégis, formaelemként általános gyakorlatot követ a *Hódájót* III. Az „élőknek csomójába” bekötve lenni szintén ószövetségi kép: ld. 1Sám 25,29. A kegyetlenek (*‘arícím*) emlegetése elterjedt ószövetségi *toposz*; példaként erre említsük Jer 15,21-et. Hasonlóképpen gyakori idióma az egyéni panaszénekekben az „üldözés” (= valakinek a lelkét keresni), így pl. a Zsolt 54,5-ben, de sok egyéb helyen is. A „halál töre” mint gödör (*sahat*) szintén gyakori kép (Isten büntetéseként jelentkezik a Zsolt 55,24-ben, de az ellenség fenyegetéseként a 18,6-ban). Ezekkel állítja szembe a zsoltáros Isten szövetségét ill. azt, hogy ő ragaszkodik ehhez a szövetséghez. Hogy ismét egy ószövetségi fogalommal van dolgunk, az aligha lehet kérdéses; a probléma mármost csak az, hogy a terminológia is eltér (a szövetség soha nem szerepel együtt a *támak* = támaszkodni igével!), ugyanakkor pedig a szövetség említése az egyéni panasz-zsoltárokból nem fordul elő. Egészen nyilvánvaló, hogy itt újít a szerző, míg Isten kegyelmének (*heszed*) az említése inkább megfelel a tradicionális képnek (vö. Zsolt 57,4). A szerző teológiai álláspontja talán a 24. sorban jut leginkább kifejezésre: Isten dicsősége a gonoszak megítélésében nyilvánul meg, s mindenki láthatja, hogy Isten hogyan erősíti meg a zsoltárost. Itt látjuk leginkább, hogy a szerző önmagát vitatott, sőt veszélyben lévő hívőként értelmezi, s győzelme Isten ügyének a győzelmét is jelenti egyben. E fölfogás kölcsönöz a zsoltárnak olyan dualista színezetet, amely már-már a fekete-fehér ábrázolásmód ódiu-mát viseli. E vonás alaposan eltér az ószövetségi zsoltárirók fölfogásától, akik ugyan győzelmüket valóban Isten hatalmának tulajdonították, de ilyen mértékig nem azonosították magukat Isten ügyével.

A 25. sortól kezdve ismét ószövetségi frazeológiát használ a szerző: az ellenség fenyegetésének képe mint „táborjárás” (*háná*) jól ismert például a Zsolt 27,3-ból, vagy a Jer 52,4-ből; igaz, e helyeken konkrét, materiális fenyegetésről van szó – ez pedig jelen zsoltárunk esetében nem áll fenn. A „körülvesz” ige használata ismét gyakori kép; a Zsolt 22,13 például mitikus színezettel használja ezt Básán bikáival kapcsolatban. Aligha vitás, hogy e jól ismert képet használja fel a szerző kora vallási vitáinak ábrázolására. S hogy a konkrét, politikai-militáris, mitológikus küzdelmeinek képét, valamint kora vallásos kontroverziáit egybemosni kívánja, arra legjobb példa a 26. sor: a nyilak és a dárda (*héc* és *hanít*) említése jól illik a politikai okok miatt panasz-kodó zsoltáros képzetvilágába (vö. Zsolt 57,5 – itt egyszerre mindkét szó előfordul). Ehhez viszont sehogy sem illik a „gyógyulás” képe (*marpe*); ez inkább a kultikus tisztátalanság miatt panasz-kodó zsoltáros képét idézi (a *ráfá* ige ilyen összefüggésben elég gyakori a panasz-zsoltárokból, ld. pl. Zsolt 6,3). A képzavar talán csak azzal magyarázható, hogy a *Hódájót* III. szerzője mindenképpen az egyéni panasz alanyával akart azonosulni; a panasz részletei számára már nem voltak érdekesek, hiszen ezeknél sokkal fontosabb volt saját maga panaszja. S amennyire bizarnak tűnhet a képzavar, annál inkább ki kell tűnjék e helyütt a zsoltáros üdvtörténeti öntudata.

A tűz említése ismét általános képet idéz; az ellenség zúgásának a tenger morajlásához hasonlítása is ismert kép: az Ézs 17,12 például a népek Izrael el-

leni támadását adja vissza ezzel a képpel, a Jer 51,55 pedig Babilon pusztulását teszi szemléletessé a tenger zúgásával. A kép mitológikus eredete nyilvánvaló: az istenség uralkodása az ós-óceán fölött hatalmát és teremtő erejét dicséri (vö. Zsolt 29), amelyet mind Ézsaiás, mind pedig Jeremiás a történelemre alkalmaz. A Hódájót III. immár áttételesen használja fel ezt az ősi képet.

A 27. sor külön nehézséget rejt magában: a „csillagokig” szó (*m^ezúrót*) sok fejtőrésre adott okot; talán még mindig a legjobb magyarázat, ha a Jób 38,32-ben szereplő *mazzárót* szóra utalunk, ami viszont a maga részéről szintén nem problémamentes. *Hapax legomenon*ról van szó ott is, amelynek lefordítására a Septuaginta sem vállalkozott, hanem egyszerűen átírta a szót: *mazoróth*. Mivel a Jób 38,32 egyértelműen csillagászati összefüggésben említi ezt a szót, leggyakrabban a Venus-csillagra gondolnak a magyarázók értelemként. Ha ez így van, akkor a Hódájót III. egyszerűen szimbólumként fogja föl itt ezt a kifejezést: az egekig, a csillagokig – nevezetesen olyan nagy az ellenség támadása, hogy odáig hat föl.

Vita folyik afelől, hogy a „csalárdság” (*ef^cá*) szó az Ószövetség mely részéből nyeri inspirációját. Ézsaiás könyve (amelyet – mint láttuk – gyakran használ föl a szerző) két helyütt is említi ezt a szót: 30,6; 59,5. A jelentés kígyó vagy kígyóméreg (talán rokon ezzel az arab *fá'in* melléknév: tajtékozva, dühöngve). Talán azonban a mi enyhébb fordításunk áll közelebb a helyes megoldáshoz: az ezzel parallel álló *sáw'* szó ugyanis már inkább általános jelentéssel bír (az Ézs 59,5-ben szintén előfordul; a 35,17-ben a Septuaginta *kakourgia*-val fordítja). Úgy tűnik, a zsoltáros szemében nem konkrét tettek voltak a fontosak; e két főnév bizonytalansággal általános leírást és ítéletet akar adni az ellenségről.

A szétfolyó víz képe szintén általános használatú az Ószövetségben: a Zsolt 22,15 az ellenség fenyegetése kapcsán ugyanígy említi. Politikai-katonai értelemben a Józsué könyve gyakran beszél a „szív megolvadásáról”: 2,11; 5,1; 7,5. Joggal számíthat arra a szerző, hogy a bibliaolvasók előtt ismert képet használ! Hasonlóképpen gyakori kép az, hogy az ellenség saját fegyvere által pusztul: ugyanazt a rosszat kapja, amit másnak szánt. A panasz-zsoltárok közül említünk néhány példát erre: Zsolt 7,16; 9,16; 35,8 (ez utóbbi kívánságként). Végül egy szójátékra hívjuk föl a figyelmet: a *mísór* szó érthető úgy is, amint a fordításunkban szerepel: „egyenes hely” (ti. síkság, szemben a gödörrel és csapdával), de fordítható „igazságnak” is; ez esetben már utalás Isten szabadító tetteire.

A zsoltár lezárásaként szereplő *miqq^ehálám* szó kissé nehezen adható vissza a fordításban: „közösségükből”. Nincs kizárva, hogy ezzel azt is ki akarta fejezni a szerző, hogy Isten kivette őt az ellenség (ez esetben a hagyományos zsidó vallási közösség) köreiből. Ez annál is inkább valószínű, mert a zsoltáron egyébként is végighúzódik az igaz hívő és az ellenség (azaz: a vallásos opposíció és a hivatalos vallás) ellentéte.

Jegyezzük meg még, hogy szerencsénkre e zsoltár teljes terjedelmében fennmaradt, ráadásul igen jó állapotban. Ez nem csak élvezhetővé teszi a költeményt, de a teljes terjedelem birtokában jogunk van ahhoz, hogy tipikus képet alkossunk a qumráni zsoltáriró munkásságáról: ószövetségi képek felhasználásával (néhol talán túlzó alkalmazásával) saját helyzetét írja le – e helyzet azonban már össze sem hasonlítható azzal, ami az ószövetségi zsoltárost műve megírására készítette.